Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta
Institut tvůrčí fotografie

THE CREEPY CABARET ~ MOHL TO BÝT KDOKOLIV

MgA. MAREK MALŮŠEK

Praktická disertační práce

Tvůrčí fotografie

Opava, 2022

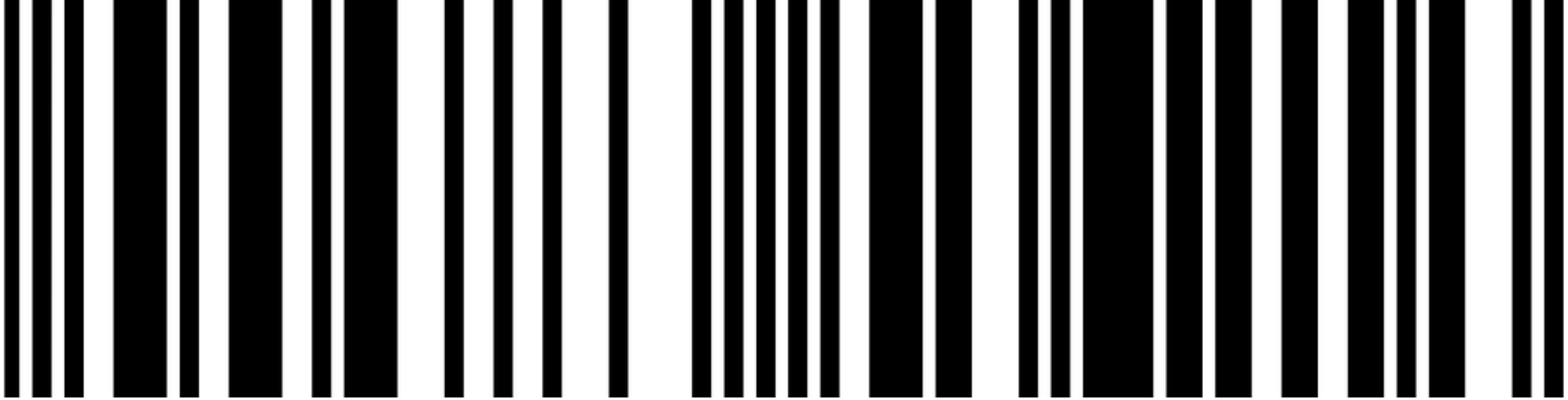

Do chátrajícího areálu uherskohradišťské věznice se s fotoaparátem vracím opakovaně od druhé poloviny devadesátých let. Dříve, než jsem poprvé žádal uherskohradišťský soud, který objekt spravoval, o povolení ke vstupu, navštívil jsem jako badatel Archiv bezpečnostních složek v hlubokých lesích u Kanic na Brněnsku, Moravský zemský archiv v Brně, pobočku Státní okresní archiv Uherské Hradiště, Národní archiv v Praze, oslovil jsem i další instituce.

Chtěl jsem se dozvědět cokoliv o osudu mého dědečka Vavřína Turčína, který byl od roku 1959 v Uherském Hradišti a později v Ostravě vězněný. Nezjistil jsem ale téměř nic. Ve složitém případu, do kterého se můj děda skrze svou dobráckou povahu zapletl, byla jeho role jen malá, nevýznamná. Je pravděpodobné, že byla jeho složka skartována, zničena. Podle pracovnice badatelny Archivu bezpečnostních složek bylo podobných případů, kdy někdo pomohl stíhané osobě a za to si odseděl několik let, tisíce. Spisy případů, které neměly politický charakter, se po transformaci archivu v devadesátých letech neuchovávaly. Jediným dokladem této lidské tragedie, která hluboce zasáhla život mé rodiny a jejíž dopady vnímám dodnes, byl dopis - vzpomínky mé babičky, který napsala před svou smrtí v roce 1991. Když děda žil, nikdy o svém zadržení, soudu a pobytu ve vězení nemluvil. Styděl se. Vnímal to jako své selhání. A já se neptal, protože jsem byl malý chlapec. Později, když jsem se ptát chtěl, už nebylo koho. Dědeček si své tajemství odnesl s sebou.

Předsedkyně Okresního soudu v Uherském Hradišti JUDr. Marie Chmelařová, která mi po složitém jednání a podání oficiální žádosti nakonec první vstup umožnila, se od roku 1967 podílela na nezákonných činech a rozhodnutích, které byly po roce 1990 prokázány. Přesto nebyla až do svého pozdního věku z funkce odvolána. Byla přímou nadřízenou nechvalně známé soudkyně Radomíry Veselé, která kryla a chránila před trestním stíháním sadistického vyšetřovatele Aloise Grebeníčka, který na přelomu čtyřicátých a padesátých let jako vyšetřovatel StB týral lidi v uherskohradišťské věznici. Bylo zřejmé, že existovaly vazby zaměstnanců soudů, kteří se vzájemně kryli.

S pomocí fotografování ve věznici hledám odpovědi na otázky, kterých se mi nedostalo. Nejprve jsem zde pořizoval portréty lidí, jejichž osud byl s věznicí spojený. Jako první jsem uvnitř fotografoval moji matku, dceru mého dědečka Vavřína Turčína. Bylo to velmi silné. Zdi opuštěné věznice tenkrát působily jako záznamové médium. Jako by nás pojily s lidmi, kteří zde před lety nuceně pobývali. Jako bychom jim dokázali být blíž. Později jsem zde fotografoval soubor pohledů do cel v různé roční a denní době nazvaný Pokojíčky. Zajímala mě jejich barevná atmosféra a pohledy okny, které pro vězněné představovaly jediné spojení s vnějším světem. Dokumentoval jsem také architekturu a stav objektu. Později jsem zde organizoval celou řadu akcí a projektů se Spolkem Memoria – Iniciativou za důstojné využití věznice v Uherském Hradišti, kterého jsem spoluzakladatelem. Soubor **The creepy cabaret - mohl to být kdokoliv** je pro mě posledním focením před dlouho očekávanou rekonstrukcí objektu a jeho přestavbou na památník totalitních režimů.

Hradišťská věznice vystavěná v letech 1892 až 1897, od roku 1962 po reorganizaci státní správy a přestěhování krajského soudu do Brna, stojí opuštěná v srdci města jako vykřičník upozorňující na dluh, se kterým se nejsme schopni vypořádat. Lidé obchází kolem vysokých zdí, které jakoby stojí v cestě při průchodu městem, a v průběhu let přestali stín, který vrhají, vnímat. Věznici přestali vidět, odečetli ji, jako odečítáme vše, co nás křiví a přesto se s tím musíme vyrovnat.

A co zbylo z věznice dnes? Vyklizený prostor, vymetená špína, objekt čekající na rekonstrukci. V posledních letech jsme se spolkem Memoria opakovaně zorganizovali zpřístupnění prostoru veřejnosti. Několikrát jsem do věznice přivedl také studenty, se kterými jsme zde fotografovali. Uherskohradišťská věznice, svědek hrůz napáchaných v minulosti. Tak se to říká. Myslím, že si mladí lidé při návštěvě věznice uvědomují všechna fakta a skutečnosti období totalitního režimu a zla napáchaného komunistickou mocí. Nemají ale žádnou zkušenost, prostřednictvím které by byli schopni hrůzy páchané proti lidskosti prožít, procítit. Objekt zchátralé věznice je už sám o sobě pouhou kulisou, vyprázdněnou, deemotizovanou. Opuštěný areál, který mladší generaci připomíná spíš prostředí vzrušující počítačové hry nebo creepy filmu. Co se ve věznici stalo, je dávná, vzdálená historie. Zlo je ale stále přítomné. Náchylnost k opakování chyb, sklony k uplatňování zjednodušených vzorců chování, k přejímání názorů, které podbízí televize a média, jsou nám aktuálně blíž, než kdy dříve. Příběhy pokračují, jen ne uvnitř stěn zchátralé věznice, ale vně.

Chtěl jsem příběhy, které se odehrály uvnitř věznice, „aktualizovat". Také jsem chtěl s využitím současného způsobu zobrazování vystavět kontrasty, šokovat určitou zneklidňující nepatřičností. Proto jsem se v souboru *The creepy cabaret - mohl to být kdokoliv* rozhodl využit věznici pouze jako pozadí, tapetu. Rytmus cel, které rámují jednotlivé akce, které do příběhů dosazuji, uvnitř věznice realizuji, prožívám a zaznamenávám. Soubor je sestaven z fotografií, které představují záznamy těchto akcí. Snímky by se měly i navzájem umocňovat, doplňovat, představovat symboliku, metafory ve vztahu k příběhům, jimiž jsou inspirovány. Každá fotografie má za sebou reálnou výpověď. Každý obraz je inspirován a navržen na základě svědectví vypovězeného některým z vězňů, který pobýval v uherskohradišťské věznici.

Při hledání řešení jednotlivých snímků jsem se snažil záměrně využít škálu výrazových prostředků fotografie tak, aby výsledek nápadně připomínal určité postupy, tendence, někdy až klišé uplatňované ve výtvarném provozu (vymazaný obličej, sčítání obrazu, využití 3D brýlí, práce se slizem, práce s laserem, projekce, kamera obscura apod.). Cílem je usnadnit divákovi „konzumaci" obsahu a dosáhnout kontrastu, popř. rozpačité nepatřičnosti ve vztahu s prostory věznice (např. kaple, kde dříve probíhaly výslechy a falešné zpovědi vězňů, tzn. divadýlko, kabaret..., je dnes využívána výhradně jako pietní místo pro ekumenické mše apod.).

Snímek *Veroničiny roušky* reaguje na příběh vězně, který se po krutém výslechu rozhodl zachránit tak, že předstíral psychickou poruchu. S vědomím, že další výslech a týrání již nezvládne, po umístění zpět do cely opakovaně narážel hlavou do zdí tak dlouho, až upadl do bezvědomí. Po převezení do psychiatrické léčebny v Kroměříži našel pochopení u primáře, který dopomohl jeho přeložení do jiné vazební věznice. Hledání řešení této fotografie prošlo několika neúspěšnými fázemi. Konečná podoba představuje práci s bromostříbrnou emulzí nanášenou na zdi jedné z cel, do níž je klasickou cestou černobílé fotografie opakovaně exponován portrét. Finální fotografie představuje závěrečnou dokumentaci této akce. Snímek *Turínské plátno* pracuje s přiznanou videoprojekcí portrétu na strukturu rozpraskané zdi jedné z cel, kde jsem ponechal symbol kurzoru myši - ručičku, která se dotýká promítané tváře. Snímek *Camera obscura* je záznamem projekce nasvětleného okna ve vězeňské chodbě pomocí špehýrky ve dveřích cely. Podobně by bylo možné explikovat každý snímek. Věřím ale, že snímky nabízí dostatečný prostor pro vlastní interpretace.

Soubor není dokončený a vybrané fotografie představují jen jeho část. Uzavře jej až začátek rekonstrukce objektu. Dokud bude možné věznici navštěvovat, chci pokračovat v hledání a prožívání situací a vjemů, které mě přibližují příběhu mého dědy, ale také širšímu příběhu naší historie. Často si uvědomuji, jak snadno se její chyby můžou zopakovat. Často myslím na to, že v roli vězněného či dozorce mohl být kdokoliv z nás...

Marek Malůšek, leden 2022.

Malý velký strach | Autoportrét

Camera obscura | Sluneční hodiny 01 | 3D cela

Sluneční hodiny 02 | The Cinema | Veroničiny roušky

5 012345 678900

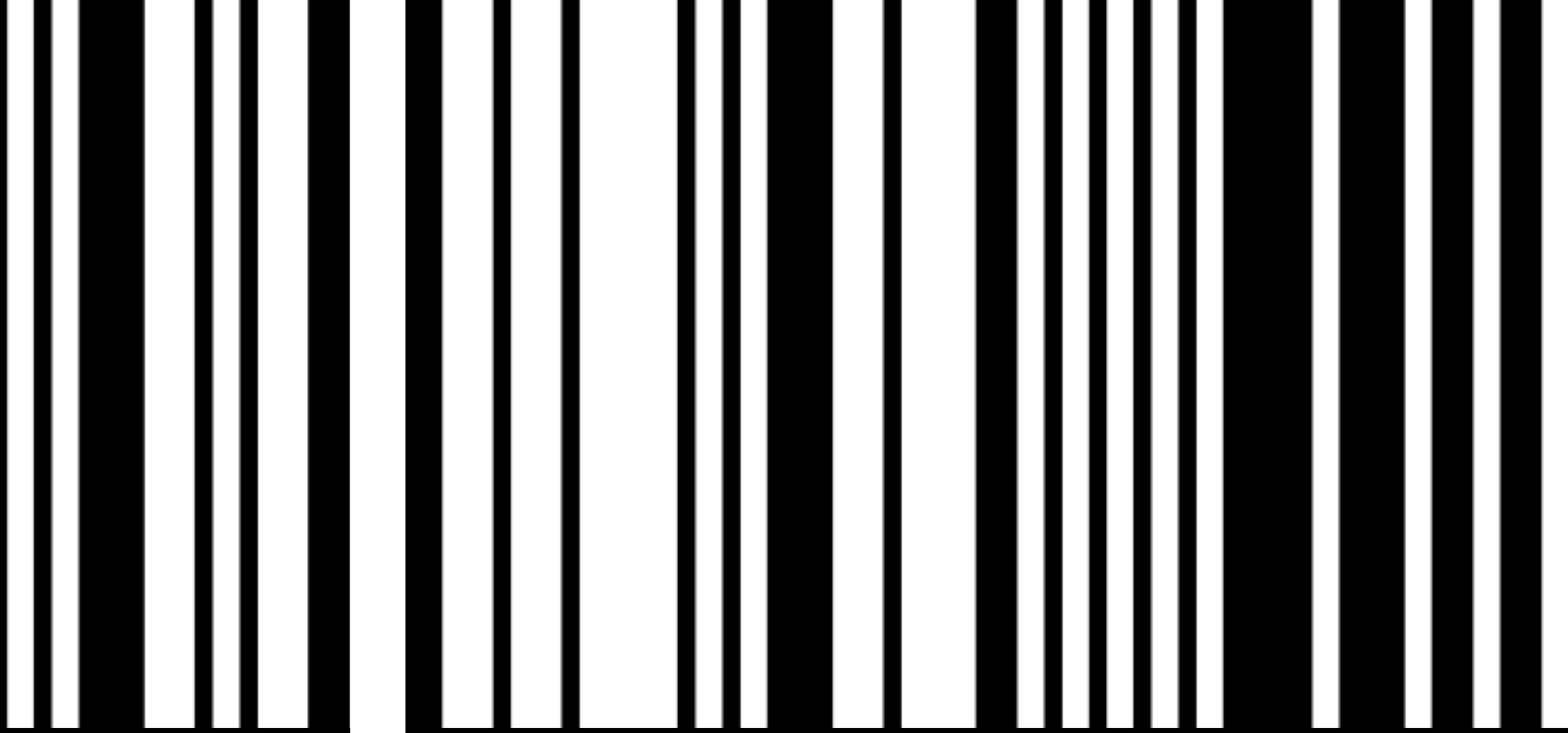

The creepy cabaret - mohl to být kdokoliv

Fotografie © Marek Malůšek, 2019–2022

Institut tvůrčí fotografie
Filozoficko-přírodovědecká fakulta
Slezské univerzity v Opavě

2022